

IZBA ARCHITEKTÓW
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

MAŁOPOLSKA OKRĘGOWA IZBA ARCHITEKTÓW RP
OKRĘGOWA RADA IZBY

Kraków, 18.03.2016
L.dz. 235/MPORIA/2016

Sz. Pani arch. Ewa Oleś
Kierownik Oddziału Architektury
Wydział Infrastruktury UW
ul. Basztowa 22
31-156 Kraków

Dotyczy: pisma Wydziału Infrastruktury Małopolskiego Urzędu Wojewódzkiego z dnia 03.03.2016 r. znak WI-I.7840.2.103.2015.KP w sprawie projektu budowlanego, w którym zaprojektowano części budynku doświetlające pomieszczenia poddasza

Rada Małopolskiej Okręgowej Izby Architektów po zapoznaniu się z pismem z dnia 03.03.2016 r. znak WI-I.7840.2.103.2015.KP oraz załączonymi materiałami graficznymi (kopiami fragmentów projektu) stwierdza, że z punktu widzenia architektonicznego, wyniesione ponad poziom linii okapów elementy kubaturowe są integralnie związane z elewacjami i są ich ozdobnym zwieńczeniem jako formy ryzalitowania. Ukryte za nimi ukształtowanie połaci dachowych jest logiczną konsekwencją przyjętego rozwiązania przestrzennego elewacji budynku i trudno traktować je jako lukarny, choć m.in. służą doświetleniu poddasza.

Jednakże warto podkreślić, że brak jest w przepisach budowlanych definicji pojęcia "lukarna" oraz, że jej forma i przeznaczenie podlegały znacznym przekształceniom w poszczególnych epokach i różnie jest opisywana w literaturze fachowej. Nie można więc jednoznacznie rozstrzygnąć, które formy doświetlenia poddasza uznać należy za lukarny, a jakie już nie.

W książce prof. Zdzisława Mączyńskiego *Elementy i detale architektoniczne w rozwoju historycznym* - przeczytać można m.in., że "Lukarny pojawiają się w architekturze średniowiecznej XIII wieku we Francji w związku z wprowadzeniem wysokich dachów i wykorzystywaniem poddaszy na duże sale lub pomieszczenie mieszkalne i użytkowe dwu lub trzykondygnacyjne. W tym wypadku okna potrzebne do oświetlenia wnętrza znajdowały się w połaci dachowej, tj. ponad gzymsem głównym budynku, lub, przy zastosowaniu ścianki kolankowej na poddaszu, częściowo w ścianie, częściowo w dachu. W pierwszym wypadku lukarna stanowiła oddzielną nadbudówkę nakrytą dachem siodłowym zasłoniętą szczycikiem, ustawioną nad gzymsem głównym. W drugim wypadku nadbudówka ta musiała przerwać gzymś, nad którym występowała tylko częściowo na tle dachu. Okoliczność, że lukarna stanowiła, szczególnie w ostatnim wypadku, naturalne przedłużenie ściany budynku dyktowała wykonanie jej z tego samego co ściana materiału, tj. z kamienia. (...) W XVIII wieku charakter lukarn, które w dalszym ciągu stanowią nieodłączny element przede wszystkim dachów mansardowych, zmienia się zupełnie, głównie przez oderwanie ich od elementów podziału fasad oraz wskutek coraz częstszego wykonywania ich w innym niż wątek ściany materiale. (...) W XVIII i XIX wieku rola lukarn maleje; forma ich ubożeje i w końcu stają się one czysto praktycznym elementem, stosowanym do oświetlenia poddasza. W Polsce lukarny pojawiają się w barokowych i rokokowych pałacach bądź jako bardzo bogate (...) bądź jako skromniejsze, okrągłe lub owalne ujęte w mniej lub więcej ozdobną ramę wykonaną z blachy, wreszcie jako tak typowe dla mieszczańskich domów facjatki oświetlające skromne mieszkania na poddaszach (...)."

IZBA ARCHITEKTÓW
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

MAŁOPOLSKA OKRĘGOWA IZBA ARCHITEKTÓW RP
OKRĘGOWA RADA IZBY

W sześciotomowej *Nowej encyklopedii powszechnej PWN* pod hasłem "lukarna" znajduje się wyjaśnienie, iż jest to "okno lub okienko w dachu, często owalne lub okrągłe o ozdobnym obramieniu; l. jest znana od okresu gotyku, charakterystyczna dla barok. i rokoka. architektury pałacowej i kamienic."

Podręczny słownik terminów o architekturze i sztuce (Elżbieta Sadowska) wyjaśnia, że lukarna to "niewielkie okienko w dachu, często owalne lub okrągłe, zazwyczaj otoczone ozdobnym obramieniem; stosowane było w architekturze gotyku, później renesansu, baroku i rokoka, głównie w mansardowych dachach budowli pałacowych i kamienic mieszczańskich".

Powyższy opis niewiele odbiega od tego, który zawiera *Encyklopedia Powszechna PWN* - "Lukarna, okno lub okienko w dachu często owalne lub okrągłe o ozdobnym obramieniu; lukarna znana od okresu gotyku, charakterystyczna dla barokowej i rokokowej architektury pałacowej i kamienic."

Trochę inaczej opisuje lukarnę *Ilustrowana encyklopedia dla wszystkich. Architektura i budownictwo* (Witold Szolginia) - jako "niewielkie okienko w dachu, często otoczone ozdobnym obramieniem. Lukarny były stosowane już w architekturze gotyku, później renesansu, najpowszechniej jednak w architekturze baroku i rokoka, głównie w mansardowych dachach budowli pałacowych i kamienic mieszkalnych."

Natomiast *Mała encyklopedia architektury i wnętrz* (Klemens Krajewski), zamieszczając hasło lukarna - o treści "Okienko dachowe, oświetlające poddasze; pojawia się w budownictwie gotyckim Francji (XIV w); w baroku odgrywa wielką rolę dekoracyjną, ponieważ wyzyskuje wiele ozdobnych detali, charakterystycznych dla tego okresu; później (XIX w) pozostaje tylko jako element o znaczeniu praktycznym, a nie dekoracyjnym." oprócz formy - opisuje funkcję lukarny mającej służyć oświetleniu poddasza.

Podobnie eksponuje funkcję lukarny *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych* (Władysław Kopaliński): "Lukarna, okienko w dachu dla oświetlenia poddasza albo jako ozdoba architektoniczna (barok, rokoko)."

Oprócz pojęcia "lukarna" czasami stosowane bywają pojęcia "facjata" lub "facjatka", które traktowane bywają albo jako tożsame z lukarną (Mączyński - cytaty powyżej) lub jako odmienne formy.

Przykładowo, według *Małej encyklopedii architektury i wnętrz* (Klemens Krajewski), facjata to: 1) wystawka w dachu, będąca nadbudową nad środkową częścią budynku; 2) mieszkanie na poddaszu.

Natomiast *Podręczny słownik terminów o architekturze i sztuce* (Elżbieta Sadowska) pod hasłem facjata wyjaśnia, że jest to "pomieszczenie mieszkalne na poddaszu z oknami w dachu, ujęte w odrębne ścianki i nakryte własnym daszkiem."

Bardziej szczegółowo facjatę opisuje *Ilustrowana encyklopedia dla wszystkich. Architektura i budownictwo* (Witold Szolginia) w tekście "Facjata – pomieszczenie mieszkalne w przestrzeni strychowej, wydzielone z niej ściankami, które przenikając przez połąć dachu formują nadbudowę nad koronującym gzymsem budynku. Facjata przykryta jest odrębnym daszkiem, bywa dość powszechnie nazywana mansardą."

W związku z powyższym, wobec braku prawnej definicji pojęcia lukarna oraz pojawiania się nieostrej granicy w literaturze fachowej pomiędzy pojęciem "lukarna" a innymi pojęciami architektonicznymi, w tym takimi jak "facjata", "facjatka" - zagadnienie odpowiedniego nazwania projektowanych elementów budynku należy do kompetencji architekta, który projektuje formę obiektu oraz sporządza jego opis.

**IZBA ARCHITEKTÓW
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

**MAŁOPOLSKA OKRĘGOWA IZBA ARCHITEKTÓW RP
OKRĘGOWA RADA IZBY**

Jednakże, ponieważ projektant w swojej pracy kieruje się nie tylko własną wizją, ale musi respektować ograniczenia wynikające z ustaleń planu miejscowego lub decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu, to słusznym rozwiązaniem, wykluczającym pojawianie się nieporozumień dotyczących znaczenia poszczególnych pojęć, jest posługiwanie się w urzędowych dokumentach (jak np. w decyzjach o warunkach zabudowy czy planie miejscowym) jednoznacznymi sformułowaniami. Te z pojęć, które nie są w przepisach prawa zdefiniowane, jak omawiane lukarny, w sytuacji wprowadzania związanych z nimi nakazów i zakazów - winny być sprecyzowane przez dookreślenie funkcji oraz sparametryzowanie formy.

Warto na marginesie niniejszych rozważań dodać, że słowo "lukarna" o francuskim rodowodzie - nie jest powszechnie stosowane na terenie całego kraju. W różnych regionach Polski pojawiają się wymiennie takie określenia na formy architektoniczne doświetlające przestrzeń poddasza - jak "kaferek" i "wystawka" w województwie wielkopolskim, "kukawka" na Kurpiach, czy też "gibel" w regionie śląskim.

Ponadto - przekazując niniejszą opinię na temat lukarn informujemy, że stanowisko Rady MPOIA nie zawiera oficjalnej wykładni przepisów prawa i informacje w nim zawarte nie mogą być stosowane jako podstawa prawna do rozstrzygnięć w indywidualnych sprawach. Opinie prezentowane przez Małopolską Okręgową IA RP należy traktować jako materiał pomocniczy.

arch. Bożena Nieroda

Wiceprzewodnicząca Rady MPOIA RP

Z poważaniem

arch. Marek Tarko
Przewodniczący Rady MPOIA RP

Otrzymują:
1 Adresat
2. A/a